

УДК: 378.14:881.111.1

Тыныбекова Ч. А.

ст. преп. Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

**ИНСАНЫН КОШ ТИЛДҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ ЖАРАЯНЫНДА
МААЛЫМАТТЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ
МЕНЕН ОКУТУУНУН ИНТЕРАКТИВДҮҮ УСУЛДАРЫНЫН
ПАЙДАЛАНЫЛЫШЫ**

Бул илимий изилдөөдө маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануу аркылуу инсандын кош тилдүүлүгүн калыптандыруу жараянында интерактивдүү усулдардын пайдаланылышы изилдөөнүн предмети катары каралат. Ал эми инсандын кош тилдүүлүгүн калыптандырууда интерактивдик усулдардын пайдаланылышынын артыкчылыктарын ачып көрсөтүү – изилдөөнүн максаты болуп саналат. Жумуштун жүрүшүндө: талдоо, байкоо, сурамжылоо, салыштыруу усулдары колдонулду. Натыйжада, инсандын кош тилдүүлүгүн калыптандырууда интерактивдүү усулдарды пайдалануунун сапатын жогорулатуу зарылдыгы аныкталып, бүгүнкү күндөгү окутуучуга керек болгон компетенциялардын арасынан интерактивдик компетенциялар өзгөчө мааниге ээ экендиги белгиленди. Макаладагы материалдар чет тилдерин окутуунун практикалык сабактарында пайдаланууга сунушталат.

***Негизги сөздөр:** кош тилдүү инсан; чет тили; интерактивдик компетенция; интеракция; интерактивдик усулдар; мотивация; педагогикалык шарт; технология; ыкма.*

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ С
ПРИМЕНЕНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ВТОРИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ**

Предметом исследования является использование интерактивных методов обучения с применением информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования вторичной языковой личности. Целью исследования является определение эффективности использования интерактивных методов обучения в процессе формирования вторичной языковой личности. В ходе изучения проблемы применялись следующие методы: анализ, наблюдение и анкетирование. В результате была выявлена необходимость повышения качества обучения по формированию профессиональной личности, и было отмечено, что интерактивные компетенции имеют особое значение среди компетенций, необходимых современным учителям. Материалы статьи рекомендованы к использованию на практических занятиях по обучению иностранному языку.

***Ключевые слова:** вторичная языковая личность; иностранный язык; интерактивная компетенция; интеракция; интерактивные методы; мотивация; педагогические условия; технология; метод.*

**THE USE OF INTERACTIVE TEACHING METHODS THROUGH THE
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION
PROCESS OF THE SECONDARY LINGUISTIC PERSONALITY**

The subject of research is the using of the interactive teaching methods through the information and communication technologies in the process of the secondary linguistic personality. The aim of the article is defining the effectiveness of the interactive teaching methods through the information and communication technologies in the process of the secondary linguistic personality. Methods of research: analysis, observation, monitoring. As a result, the need to improve the quality of training in the formation of a professional personality was identified, and it was noted that interactive competencies are of particular importance among the competencies needed by today's teachers. The materials of the article are recommended for use in practical lessons of foreign language teaching.

Key words: secondary linguistic personality; foreign language; interactive competence; interaction; interactive methods; motivation; pedagogical condition; technology; method.

Кыргыз Республикасынын “Улуттук Өнүгүү стратегиясы” программасында (2018-2040ж.ж.) билим берүү мазмуну адамдардын, элдин расалык, улуттук, этникалык, диний, социалдык абалына карабай, алардын дүйнө тааным багытындагы ар түрдүүлүктү эске алып, өз ара түшүнүшө билишине, кызматташуусуна кызмат кылышы керек” экендиги белгиленет [1, 16-17-б.]. Бул талапты эске алганда, “Чет тили” сабагынын окутулушу өзгөчө мааниге ээ болуп, окутуучуларга: студенттерди окутуу менен бирге эле, алардын кайсыл тилде сүйлөгөндүгүнө карабай, дүйнөлүк цивилизациялык коомго аралаштыруу тапшырмасы коюлат. Чет тилдерин окутуу маалыматтардын үзгүлтүксүз алмашып турган агымына болочок адистердин адаптацияланышына, өз алдынча, чыгармачылык менен ой жүгүртүшүнө таасир бере ала турган курал катары каралат. Ошондон улам, бул көз караш актуалдуу маселеге айланды.

Кесиптик ишмердикте эл аралык ишкердик байланыштардын өсүшү, жаңы технологиялардын пайда болушу, башка өлкөлөрдүн адистери менен жүргүзүлгөн үзгүлтүксүз карым- катыштар – белгилүү бир социологиялык-психологиялык шарттарда чет тилинде карым- катыш жүргүзө алган компетенттүү адистерге болгон суроо- талапты күчөттү. Мына ушуга байланыштуу маданияттар аралык коммуникацияларга толук кандуу катышууга жөндөмдүү адамдын көрсөткүчү катары кош тилдүү инсанды калыптандырып чыгаруу – тилдик билим берүүнүн максаты болуп саналат. Ошондон улам, тилдерди окутуунун активдүү, интерактивдүү технологиялары пайда болду” деген С.С. Маркованын көз карашына кошулабыз [5, 44-б.]. Себеби, кош тилдүү инсан активдүү жана интерактивдүү болот. Анткени, мотивацияланган кептик аракеттер карым-катышсыз жүзөгө ашырылбайт. Ошондуктан, кош тилдүү инсанды калыптандыруу процессинде интерактивдик компетенциялардын калыптандырылышы өзгөчө мааниге ээ экендиги талашсыз. Интерактивдик компетенция – бул коммуникативдик маселелерди чечүүгө багытталган чет тилиндеги кесиптик багытта өз ара кызматташуу. Ал коммуникативдик стратегияларды, карым-катыштын аныкталган нормаларын пайдалануу аркылуу студенттердин өз ара кызматташуусун аныктоо, колдоо, өнүктүрүү жолдору, ошондой эле эффективдүү коммуникативдик карым-катышка болгон жөндөмдөр аркылуу мүнөздөлөт [6]. Чет тилдерин окутуунун интерактивдик усулу жогорку окуу жайларда окуу процессин интеллектуалдык-когнитивдик деңгээлде уюштурууга негиз болуп, зарыл болгон маалыматтарды өздөштүрүүдө болжолдонгон эффективдүү-эмоционалдык жүрүм-турум деңгээлинде да уюштурулушуна шарт түзөт [14].

Изилдөө ишибиздин жүрүшүндө, биз, “интерактивдик усулдарды” окуу процессинин субъектилери катары студенттер менен мугалимдин ортосунда пайда болгон инсандар аралык карым-катышта келип чыгып, жалпы максатты жүзөгө ашыра турган, кош тилдүү инсандын калыптандырылышында өзгөчө мааниге ээ болгон интерактивдик компетенцияларды калыптандырган өз ара кызматташтыкты, жалпылык шарттын түзүлүшүн камсыз кылган ыкма катары пайдаландык. Окуудагы мотивациянын өсүшү, үйрөтүлгөн материалдардын эске сакталышынын жогорулашы ишмердикке багытталып, социалдык түрдүү формадагы иштердин пайдаланылышы – чет тилдери боюнча сабактардагы социалдык интеракцияга түрткү болот [15, 94-б.].

Студенттердин мотивациясын жогорулатуу үчүн түрдүү интерактивдик усулдарды пайдаландык. Алардын арасында **“Төмөнкүлөрдү толукта”** оюнун өткөргөндө **“Идеялардын аукциону”** усулу пайдаланылды. Бул учурда тема менен болгон чыныгы байланыштагы аталыштардын айтылышынын тууралыгы, ырааттуулугу өзгөчө маанидеги шарт болуп эсептелди. Сөздү унутуп калган же анын ырааттуулугунан адашкан студент оюндан четтетилди. Мында, баардыгын өз ырааты менен айта алган, эс тутуму мыкты оюнчу жеңишке жетишти. Мугалим менен чет тилин үйрөнүп жаткандардын ортосундагы активдүү карым-катышты камсыз кылган интерактивдик усул – кийинки педагогикалык шарт болуп саналды.

Болочок мугалимдердин интерактивдик компетенцияларын калыптандырууда ролдук оюндардын (чет тилдерин окууну интерактивдүү кабыл алуу, жандуу карым-катыш шартындагы коммуникативдик чеберчилик) ролу чоң. Ошондуктан, биз эксперимент өткөрүү учурунда **ролдук оюндардын** сериясын өткөрдүк. Алардын ар биринин: темалардын иштелип чыгышы менен бирге даярдоо этабы; оюндун максаты, натыйжалары; зарыл болгон тилдик каражаттардын (кептик формула, лексикалар) тандалып алынышы жана кайталанышынан турган структурасын иштеп чыктык.

Студенттерге мугалим менен биргеликте талдап, иштеп чыгууга диалог базасы сунушталды. Андан соң студенттер базанын негизиндеги таянычтарды пайдаланып, өз алдынча диалог түзүштү. Жаңы диалогдо берилген тема боюнча жаңы суроолор, жаңы жооптор, түрдүү мазмун камтылышы талап кылынды.

Болочок мугалимдердин интерактивдик компетенцияларын калыптандырылышын түзүүнүн дагы бир ыкмасы – **долбоорлоо усулу** (студенттердин ал же бул маселени өз алдынча аракетинин натыйжасында чечүүгө мүмкүнчүлүк жаратууга байланышкан окуу-таанып билүү ыкмалары). Долбоорлоо ыкмасы инсандын жеке чеберчиликтерин, чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү багытындагы студенттер менен мугалимдин ортосундагы өз ара кызматташууга болжолдонот. **Станция боюнча окутуу** да интерактивдик усулдардын катарын толуктайт. Мында студенттер тапшырмаларды станциялардан алып, аларды индивидуалдык түрдө, жупта же топто аткарат. Тапшырмалардын баардыгынын темасы байланышта жүрөт. Бирок ишмердик түрү боюнча айырмаланат. Иш жараянын: даярдоо, өткөрүү, презентация, баалоо этаптарына бөлүштүрүүгө болот [16, б. 204]. Бул учурда сабакка катышкан топ станциядан станцияга өтүшүнө ыңгайлаштырып, столдорду жайгаштырдык. Ар бир столго аткарыла турган тапшырмалар коюлду. 3-4-адамдан турган топ жүгүртмө барактарын алып, аларды станцияларда толтурушту.

Аткарылган иштердин акырында жыйынтыгы чыгарылып, ар бир топ өзүнүн натыйжаларын көрсөтүп, кандай татаалдыктарга туш болгондугун айтышты.

Кийинки интерактивдик усул – **“Карусель”**. Муну өткөрүү процессинде студенттер ички жана сырткы болуп бөлүнгөн эки чөйрөнү түзүшөт. Ички чөйрөнү кыймылсыз турган студенттер түзөт. Ал эми сырткы чөйрөнү түзгөн студенттер мугалимдин белгиси боюнча (болжолдуу түрдө мүнөт сайын) саат жебеси боюнча ордун өзгөртүп турат. Ошентип, белгиленген теманы бир канча мүнөт аралыгында талкуулап бүтүшөт. Бул усулдун пайдаланылышы чет тилдериндеги диалогдук кептин иштелип чыгышына жол ачат. Мугалим чет тилдерин окуп үйрөнүү үчүн студенттерге мотивация бергенге аракеттенип,

окууда жогорку көрсөткүчтөгү натыйжаларга жетишине жардамдашат. Окуу процессинде студенттердин коммуникативдик тапшырмаларды аткаруу жөндөмдөрүнө, алардагы лексикалык, грамматикалык, фонетикалык чеберчиликтердин калыптандырылыша көз салып, алар тарабынан кетирилген каталарды так белгилеп, каталардын кыскарышына жардам берип, тиешелүү баасын берип турат.

Болочок мугалимдердин интерактивдик компетенцияларын калыптандыруудагы мотивациялык компоненттер системасын баалоо үчүн анкеталык сурамжылоо жүргүздүк. Анын жыйынтыгы бир канча студент чет тилдерин окуп үйрөнүүгө мотивациялангандыгын көрсөттү. Студенттерге психология илимдеринин кандидаты Т.Д. Дубовицкий түзгөн 20 суроого жооп беришин сунуш кылдык [19]. Студенттин чет тилине, сабактарга болгон оң мамилесин тастыктаган жообуна 2 балл; орток жообуна (“билбейм”, “ар кандай болушу мүмкүн” ж.б.у.с) бир балл; терс жообуна нөл балл коюлду. Сурамжылоонун жүрүшүндө мотивациянын, англис тилин окуп үйрөнүүгө болгон кызыгуунун негизги үч баскычы аныкталды:

- жогорку баскыч – 30- 40 балл;
- орто баскыч – 17 - 29 балл;
- төмөнкү баскыч – 0 -16 балл.

Бул баскычтардын аныкталышына сурамжылоодо алынган студенттердин төмөнкү жооптору негиз болду.

1. Чет тилдерин окуп үйрөнүү көптөгөн маанилүү нерселерди окуп үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк берип, чеберчиликтер пайда болот;
2. Чет тилдери мен үчүн абдан кызык, мен көптү билгим келет;
3. Чет тили сабагында өздөштүргөн билим мага жетиштүү;
4. Чет тили боюнча берилген үй тапшырмалары мага кызыксыз. Аны мугалим талап кылганы үчүн гана аткарам;
5. Чет тилин окуп үйрөнүүдө келип чыккан татаалдыктар менин кызыгуумду күчөтөт;
6. Чет тилдерин окуп үйрөнүүдө окуу куралдарынан тышкары өз алдынча адабияттарды окуйм, ырларды угам, чет тилдериндеги фильмдерди көрөм;
7. Чет тилде берилген теориялык оор маселелерди үйрөнбөй эле койсо болот деп эсептейм;
8. Чет тили боюнча татаалдыктарга туш болсом, маселени өз алдымча чечүүгө, анын маанисин түшүнүүгө аракеттенем;
9. Чет тили сабагында көп учурда, менде “ таптакыр окугум келбеген” маанай пайда болот;
10. Тапшырмаларды сабакта мугалимдин көзөмөлүндө гана аткарам;
11. Чет тили боюнча өздөштүргөн материалдарды бош убактымда тайпалаштарым (досторум) менен талкуулайм;
12. Чет тили боюнча тапшырмаларды өз алдынча аткарам. Жардамдашкандарды, бирөөнүн айтып беришин жактырбайм;
13. Мүмкүнчүлүк болуп калса тайпалаштарыман көчүрүп алам, же тапшырманы мен үчүн да аткарышын суранам;
14. Чет тилдери боюнча өздөштүрүлгөн билим мен үчүн баалуу, бул предмет боюнча көптү билиш керек деп эсептейм;
15. Чет тили боюнча алган баа билимге караганда мага маанилүү;
16. Эгерде, мен сабактарга жакшы даярдана албасам, көбүрөөк кабатыр болом;

17. Бош убактымдагы менин кызыкчылыгым чет тилдери менен байланышкан;
18. Чет тилдерин өздөштүрүү мен үчүн татаал, тапшырмаларды өзүмдү кыстап аткарам;
19. Кандайдыр бир себептер менен чет тили сабагын калтырып койсом, кабатыр боло берем;
20. Эгерде, мүмкүнчүлүк берилсе, чет тили боюнча окуу планынан айрым теориялык, практикалык курстарды алып таштайт элем.

Ал эми изилдөөбүздүн жүрүшүндө аныкталган педагогикалык шарттар жетиштүү жана зарыл болгон шарттар экендигин айта кетишибиз керек.

Жыйынтыктар:

1. Студенттердин кош тилдүү инсан болуп калыптанышын камсыз кылууда – педагогикалык кадрларды даярдоо сапатын жогорулатуу зарыл экендиги аныкталды;
2. Азыркы мугалим ээ болууга милдеттүү болгон компетенциялардын спектринен, Кыргыз Республикасынын билим берүү программасында коюлган талапка ылайык, билим берүү тапшырмасын жүзөгө ашырууга шарт түзгөн интерактивдүү компетенциялар өзгөчө мааниге ээ экендиги белгиленди;
3. Азыркы интерактивдик усулдардын колдонулушу орто жана жогорку билим берүү мекемелеринде чет тилдеринин сапаттуу, кызыктуу окутулушунун маанилүү элементи экендиги тастыкталды.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын “Улуттук Өнүгүү стратегиясы” программасы [Текст] / Программа, 2018-2040.- Б.16-17.
2. **Белова, Л.А.** Использование методов для развития коммуникативной компетенции студентов, изучающих немецкий язык [Текст] / Л.А.Белова.- 2017.- №5-3(71). – С. 204-206.
3. **Быстрой, Е.Б.** Использование интерактивных методов преподавания иностранных языков в процессе подготовки студентов к межкультурному взаимодействию [Текст] / Е.Б. Быстрой, И.А. Скоробренко.- Новосибирск: СГУПСа, 2019.- С.23-28.
4. **Дубовицкая, Т.Д.** Методика диагностики направленности учебной мотивации [Текст] / Т.Д. Дубовицкая // Психологическая наука и образование.- 2002.- № 2.- С.42-45.
5. **Зорина, О.С.** Интерактивные методы обучения в процессе формирования коммуникативных компетенций [Текст] / О.С. Зорина // Нижегородское образование.- 2014. - №3.- С.206-211.
6. **Заседателева, М.Г.** Повышение мотивации к изучению иностранного языка в ходе реализации системно-деятельностного подхода [Текст] / М.Г.Заседателева // Вестник Челябинского государственного педагогического университета.- Челябинск, 2018.- №5. – С.91-101.
7. **Маркова, С.С.** Обучение иноязычной диалогической речи как основа подготовки к межкультурной коммуникации средствами педагогического процесса [Текст] / С. С. Маркова // Образовательные ресурсы и технологии.- Челябинск, 2018. - №2.- С 44-48.
8. **Тыныбекова, Ч.А.** Студенттердин өз алдынча иштерин уюштурууда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануунун артыкчылыктары [Текст] / Ч.А. Тыныбекова // Наука. Образование. Техника.–Ош:КУУ, 2018. - №3. - 119с.
9. **Исаков, Т.Э.** Билим берүүдөгү интерактивдик методдор жана аларды окутууда колдонуунун ыкмалары [Текст] / Т.Э. Исаков // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУУ, 2014. - № 3.- С. 22 – 26.

DOI: 10. 54834 / 16945220_2021_3_119

Поступила в редакцию 12. 09. 2021 г.